

نیروی دریایی راهبردی و توسعه سواحل مکران

رجبعلی شیخ زاده^۱ - علیرضا نورا^۲ - سهیلا سلیمی^۳ - امین مهاجر شیخی^۴
 (۱ و ۲ و ۳) استانداری سیستان و بلوچستان

چکیده:

یکی از مولفه‌های قدرت ملی، قدرت نظامی است و نیروی دریایی یکی از ارکان قدرت نظامی به شمار می‌آید. نیروهای نظامی معمولاً یکی از دو رویکرد عمده تاکتیکی و راهبردی را در پیش می‌گیرند. مأموریت نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران پس از تبیین آن به عنوان یک نیروی راهبردی توسط مقام معظم رهبری و همچنین تأکید ایشان بر لزوم توسعه سواحل جنوب شرق روشن است رویکرد توسعه دریا محور و توسعه سواحل مکران مستلزم برخورداری از یک نیروی دریایی قدرتمند است و این دو لازم و ملزوم یکدیگرند. با بررسی توان‌های ژئوپلیتیک فراموش شده جنوب شرق ایران به بویژه سواحل دریای عمان، سعی در بررسی پتانسیل‌های اقتصادی، ارتباطی، نظامی و همگرایی ملی این منطقه در توسعه ملی کشور داریم و نهایتاً راهکارهای خارج شدن این منطقه مورد غفلت قرار گرفته را در چشم انداز ژئوپلیتیک آینده ایران بازگو می‌نماییم.

کلمات کلیدی: نیروی دریایی راهبردی، ژئوپلیتیک، جنوب شرق ایران، منافع ملی، دریای عمان، بلوچستان، اقیانوس هند

۱. مقدمه:

یکی از مولفه‌های قدرت ملی، قدرت نظامی است و نیروی دریایی یکی از ارکان قدرت نظامی به شمار می‌آید. نیروهای نظامی معمولاً یکی از دو رویکرد عمده تاکتیکی و راهبردی را در پیش می‌گیرند. نیروی نظامی تاکتیکی، نیرویی است که در زمان درگیری نظامی و تخصص، با اجرای عملیات و تاکتیک‌های مختلف نظامی و در منطقه نبرد، سعی در غلبه بر دشمن و دستیابی به اهداف نظامی دارد اما نیروی نظامی راهبردی، نیرویی است که حتی در زمان صلح و بدون درگیری نظامی با کشور تهدیدکننده منافع ملی، سعی در اشاعه و گسترش تسلط خود بر وی و رفع هرگونه تهدیدی در این خصوص دارد.

در دنیای امروز، دریا برای ملت‌ها عامل مهم زندگی است و هیچ کشور ساحلی‌ای نیست که منافعی در دریا نداشته باشد. مردمی که از دریا دورند، فاقد یکی از مهم‌ترین مبادی ارتباطی باندیای خارج خود هستند. اقتصاد اینگونه ملت‌ها به سختی، آهستگی و کندی پیش می‌رود.

تا کنون خط و مشی دولتمردان بر استفاده از دریا نبوده یا اینکه دولت دریاگرا نداشته ایم؛ چیزی که همواره دغدغه خاطر دولتمردان و کارگزاران نظام بوده است. برخورداری از امنیت ملی نیازمند برخورداری از قدرت ملی است. اما امروز که انگشت مقام معظم رهبری به سمت دریا رفته است و هشدار داده اند که از منابع خدادادی دریاهای استفاده کنیم ما نیز باید به این مهم پردازیم.

توسعه بنادر در سواحل دریایی عمان از دغدغه‌های مقام معظم رهبری است و نگاه ایشان برای پیشرفت کشور به دریاست؛ پشتوانه خلیج فارس دریای عمان می‌باشد که این جزء خطوط مسلم و حتمی نیروی دریایی برای حضور در عرصه آبهای آزاد است که امیدواریم بیش از پیش در آبهای آزاد حضور داشته باشیم.

نیروی دریایی راهبردی به نیروی دریایی‌ای اطلاق می‌شود که قادر است در محدوده آب‌های عمیق اقیانوسی عملیات انجام دهد به گونه‌ای که بتواند به تنهایی خود را از گزند تهدیدهای سطحی، زیرسطحی و هوایی حفظ کند. به لحاظ پشتیبانی لجستیکی تامین باشد، محدودیتی برای اجرای عملیات در عمق (عملیات در دور دست) نداشته باشد. و یا به تعبیری ساده‌تر، نیروی دریایی راهبردی نیرویی است که از منافع ملی کشور در منطقه حیاتی یا حساس (دریایی) صیانت کند.

نیروی دریایی، علاوه بر حفظ امنیت و صیانت از مرزهای کشور، به عنوان یکی از مأموریت‌های ذاتی خود، قابلیت پشتیبانی و لجستیکی دو نیروی زمینی و هوایی را نیز دارا باشد. به عبارت بهتر، نیروهای دیگر نظامی، به راحتی بتوانند از ناوگان دریایی برای انجام مأموریت‌های خود استفاده کنند.

لذا برای اینکه دامنه موفقیت کشور ما افزایش یابد، لازم است برای هر گونه تقابل و تعامل راهبردی در جهان، به طور بهینه و همه جانبه از دریا استفاده کنیم.

لازمه نگاه راهبردی به دریا برخورداری از نگاه فرصت محور به این موضوع است دریا باید به منزله نقطه آغاز فعالیت ها باشد نه پایان آن ها. رویکرد توسعه دریا محور و توسعه سواحل مکران مستلزم برخورداری از یک نیروی دریایی قدرتمند است و این دو لازم و ملزوم یکدیگرند.

وجود ۵۸۰۰ کیلومتر طول سواحل و ۳۰ درصد مرز آبی در کشور، ایران را در زمره کشورهای دریایی قرار داده است، با توجه به تأکید مقام معظم رهبری مبنی بر برخورداری از یک حکومت و دولت دریاگرا، استفاده حداکثری از دریا برای پیشرفت کشور و نزدیک شدن به دورنمای اندیشه ایشان باید به جد پیگیری شود.

تحلیل نقش نیروی دریایی راهبردی در گسترش توسعه پایدار

جهان عرصه برخورد بین منافع دولت‌های مختلف و تلاش این دولت‌ها در تأمین و حفظ منافع ملی و نیز افزایش بهره‌برداری ملت خود از ثروت و منزلت جهانی می‌باشد و بی‌شک یکی از مهم‌ترین عوامل دسترسی به این مهم سیاست‌گذاری و به کارگیری ابزارهای قدرت ملی از جمله قدرت نظامی با توجه به موقعیت ژئوپولیتیک آن کشور می‌باشد. در این میان کشورهایی که از لحاظ جغرافیایی در کنار آب‌های آزاد جهان واقع شده‌اند از موقعیت بهتری نسبت به سایر کشورها برای حضور و رقابت در بازی قدرت جهانی برخوردار هستند زیرا عوامل زیر نقش زیادی به دریاها و اقیانوس‌ها در حیات کشورها بخشیده است.

۱. تأمین مواد غذایی برای انسان‌ها

۲. وجود ذخایر عظیم منابع معدنی از جمله نفت و گاز در زیر بستر دریاها

۳. جایگاهی قسمت اعظم مبادلات و تجارت جهانی از طریق دریاها

با توجه به موارد بالا می‌توان دریافت که کشورها با توجه به موقعیت جغرافیایی خود از توان بالایی برای ایفای نقش در عرصه جهانی و کسب قدرت و ثروت به شرط حضور فعال در عرصه دریاهای مجاور بهره‌مند است. در قسمت شمال، جنوب و جنوب شرقی کشور سواحل طولانی در دریای خزر، خلیج فارس و دریای جنوب موقعیت بی‌همتایی به کشور ما در کنترل این منطقه مهم و حساس داده است کفایت به ذخایر عظیم نفت و گاز منطقه و همچنین این نکته توجه کنیم که بر طبق برآوردهای موجود با اتمام ذخایر مخازن نفت اکثر نقاط دنیا در ۲ دهه آینده این ذخایر نفت منطقه خلیج فارس خواهد بود که به صورت تأمین کننده اصلی انرژی دنیا در خواهد آمد علاوه بر این کشورهای حاشیه منطقه یک بازار بزرگ و پر مصرف را تشکیل داده که از لحاظ اقتصادی حائز اهمیت می‌باشد و همچنین آبزیان منطقه نیز منبع غذایی با ارزشی را در اختیار ساکنان منطقه قرار می‌دهد. از سوی دیگر سواحل کشورمان در دریای جنوب نیز دارای ارزشی بی‌همتاست، کنترل خلیج فارس که اهمیت آن ذکر شد و نیز دستیابی به منطقه اقیانوس هند که خود از راهبردی‌ترین و با اهمیت‌ترین نقاط جهان است از مزیت‌های این منطقه است باید توجه داشت که در حال حاضر قسمت اعظم تجارت دریایی جهان اعم از کالا یا انرژی از طریق اقیانوس هند صورت می‌پذیرد و با توجه به نقش حیاتی این اقیانوس در کنترل خطوط مواصلاتی دریایی جهان در حال حاضر رقابت زیادی بین قدرت‌های جهانی برای حضور و قدرت‌نمایی در این منطقه وجود دارد در ضمن باید توجه داشت با توجه به رشد اقتصادی کشورهای این منطقه همانند چین و هند و نیاز روز افزون آن‌ها به انرژی و همچنین افزایش قابل ملاحظه تجارت دریایی روز به روز بر اهمیت این اقیانوس افزوده خواهد شد و حضور و اعمال قدرت در این حوزه توسط هر کشوری، آن را تا سطح یک بازیگر مهم جهانی بالا خواهد کشید.

در سواحل شمالی کشورمان نیز دریای خزر قرار دارد که اهمیت آن نیز کاملاً واضح است. وجود ذخایر بزرگ نفت و گاز در منطقه و نقشی که در تأمین انرژی برای اروپا به خصوص در رقابت با روسیه دارد و نیز بازار بزرگ و ۲۰۰ میلیون نفری آسیای میانه اهمیت بی‌همتایی به این منطقه بخشیده است حال باید توجه کرد که بهره‌مندی کشور ما از این منابع و مواهب و نیز حفاظت از منافع خود در این مناطق گسترده در برابر رقابت و احیاناً دشمنی کشورهای رقیب چه شروطی دارد؟ و ما چگونه می‌توانیم از منافع ملی خود در حال و آینده در این مناطق دفاع کرده و پاسخ هر گونه تهدید احتمالی دشمنان خارجی را با تهدید متقابل منافع آن‌ها بدهیم؟

پاسخ بی‌شک، برخورداری کشور از یک قدرت دریایی مؤثر و کارآمد است. قدرت دریایی ارکان متعددی دارد ولی قطعاً مهم‌ترین رکن آن بعد نظامی می‌باشد که با برافراشتن و نمایش پرچم کشور در اقصی نقاط جهان به عنوان سفیر، نماینده و مظهر اراده ملی و پشتوانه‌ای آشکار و در عین حال صلح‌آمیز در حمایت از دیپلماسی و سیاست دولت متبوع خود عمل نموده که در صورت نیاز و ضرورت نیز توانایی اعمال قدرت در راستای به دست آوردن

و حفظ منافع ملی در عرصه گسترده دریاهای را خواهد داشت. تاریخ معاصر ما گواه معتبری بر اهمیت وجود و حضور قدرت نظامی دریایی برای کشور می باشد چه آن موقع که به دلیل فقدان هرگونه قوای دریایی مؤثر بنادر و سواحل و جزایر کشورمان عرصه تاخت و تاز بیگانگان ، به خصوص انگلیسی ها قرار گرفت و چه در هنگام هشت سال دفاع مقدس که وجود یک نیروی دریایی قدرتمند و با انگیزه و با مهارت علاوه بر سرکوب و نابودی نیروی دریایی دشمن باعث محروم کردن آن از حضور در دریاهای و صدور نفت و تجارت دریایی و تأمین اسلحه و تدارکات از طریق دریا شد و علاوه بر آن با حفظ و برقراری خطوط مواصلاتی خودی در طی نبرد هشت ساله حتی یک روز صادرات نفت کشور و واردات مایحتاج کشور که به شدت به دریا وابسته بود قطع نگردید که به این ترتیب به جرأت می توان گفت امکان و توان کشور برای اداره و ادامه جنگ تا پیروزی به شدت مرهون عملیات و فعالیت های نیروی دریایی ارتش ج.ا.ا می باشد.

هم اکنون نیز نیاز به نیروی دریایی مقتدر نه تنها کاهش نیافته بلکه و تغییر و تحولات جهانی در بیست سال پس از جنگ و اهمیت رو به افزون مناطق دریای خزر، خلیج فارس، دریای جنوب و اقیانوس هند و نیز تحولات تکنولوژیک و تغییر ماهیت نبردهای دریایی این بخش از قدرت نظامی ج.ا.ا نیاز به توجه فزون تر و یک دگردیسی قابل توجه برای تبدیل شدن از یک قدرت منطقه ای به یک قدرت فرامنطقه ای دارد زیرا دیگر دشمن یک کشور منطقه ای متوسط همانند عراق و صحنه عملیات فقط دریای نیمه بسته خلیج فارس نیست بلکه منطقه ای به وسعت دریای جنوب و اقیانوس هند می باشد. علاوه بر این رشد و توسعه اقتصادی و سیاسی ج.ا.ا و افزایش مبادلات آن و نیز چالش های جهانی همانند حفاظت از محیط زیست در عرصه دریاهای، قاچاق مواد مخدر و پدیده دزدان دریایی این نیاز را به وجود آورده است که کشور ما در عرصه دریایی در محدوده بسیار پهناورتری نسبت به قبل عمل نماید تا علاوه بر حفاظت از منافع خود با مشارکت در مواجهه و حل مشکلات پیش گفته توانایی و ظرفیت خود را در ایفای نقش به عنوان یک قدرت جهانی و مسئول به نمایش گذاشته و بر وجهه ملی، اقتدار و عزت خود در مجامع بین المللی بیفزاید. البته باید توجه داشت که فعالیت در عرصه ای به این گستردگی، در چنین فاصله ای نسبت به سرزمین اصلی، با شرایط هوایی کاملاً متفاوت و سهمگین و رقیبانی قدرتمند نیاز تغییر کامل دید مسئولین و نحوه و میزان پشتیبانی از قدرت دریایی کشور علی الخصوص بخش نظامی آن است حضور و عمل در چنین عرصه ای مستلزم در اختیار داشتن و به کارگیری ناوگان قدرتمند و سنگین سطحی، زیر سطحی و یگان های هوایی با تکنولوژی روز، افزایش سطح همکاری های سیاسی و نظامی با کشورهای واقع در سواحل دریای جنوب و اقیانوس هند و استفاده از تسهیلات بندری آن ها جهت یگان های نظامی و نیز تغییر دید کامل به صنایع دریایی در داخل کشور است به نحوی که این صنایع بتوانند نیازمندی های ناوگان های نظامی و غیر نظامی کشور را مطابق با استانداردهای روز دنیا تأمین کنند در چنین شرایطی است که می توان با تغییر قدرت نظامی دریایی کشور از یک قدرت منطقه ای به یک قدرت فرامنطقه ای و راهبردی از منافع کشور و ج.ا.ا در سطح جهان دفاع نمود، خطوط مواصلاتی و تدارکاتی کشور را همیشه باز نگه داشت و از تهدید دشمن مصون داشت و از تأمین نیازمندی های کشور در تمام شرایط اطمینان یافت و همچنین با تهدیدات دشمن در فواصل دور مقابله نمود و با ایجاد توان تهدید متقابل منافع دشمنان در سطح اقیانوس ها و دریاهای از یک بازدارندگی مطمئن برای کشور برخوردار شد .

نقش سواحل جنوب شرق در تأمین امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

براساس نظریات ژئوپلیسیک های بزرگی نظیر آلفرد ماهان و اسپایکمن دسترسی به سواحل و تسلط بر آبراه های دریایی و تنگه های مهم و استراتژیک از شاخص های اصلی قدرت در سطح منطقه ای و جهانی است و هر کشوری که دارای چنین امتیازاتی باشد می تواند نسبت به دیگر بازیگران عرصه نظام بین الملل نقش برتری را ایفا نماید ، همچنین به منزله دالانی به سمت جهان خارج است که شرط لازم برای رسیدن و کسب قدرت منطقه ای و جهانی محسوب می شود. لذا کشورهای که در پی دستیابی به قدرت جهانی و ارتقاء جایگاه باشند تسلط بر دریا و در اختیار گرفتن سواحل را جزء هدف های بنیادی و قابل تعقیب خود تعریف می نمایند و هیچ اهرمی برای رسیدن به اهداف دور و نزدیک فروگذار نخواهند کرد. جمهوری اسلامی ایران از معدود کشورهای دنیاست که توأمان دارای ویژگی هایی ژئواستراتژیک ، ژئواکونومیک و ژئوپلیتیکی بوده که وجه مشترک و بارز آن داشتن سواحل است ، کما اینکه دارا بودن این خصایص ایران را به پل ارتباطی بین شرق و غرب تبدیل کرده است. سواحل ۲۰۰۰ کیلومتری جنوب نقش بسیار تعیین کننده ای در تأمین امنیت ملی کشور دارد، از این جهت که داشتن موقعیت استراتژیک و سواحل طولانی هم می تواند فرصت ساز باشد تا با بهره گیری از این فرصت ها کشور را در مسیر امنیت ، توسعه و رفاه قرارداد و هم کارکرد تهدید زایی داشته باشد و امنیت ، تمامیت ارضی کشور را با مخاطره و آسیب پذیری مواجه نماید. دیگر کار ویژه های سواحل و پراکنش واحدهای حیاتی ، اقتصادی و تولیدی نظیر نیروگاه هسته ای بوشهر ، منطقه انرژی عسلویه ،

پتروشیمی ماهشهر و بنادر اصلی در سواحل جنوب، نقش آفرینی مضاعفی را در معادلات تأمین امنیت ملی و تمامیت ارضی کشور به خود اختصاص داده است.

افزایش حمل و نقل دریایی کشور با توجه به تاثیرات اقتصادی مربوطه، از اهمیت ویژه ای برخوردار بوده و سهم قابل ملاحظه ای از حجم مبادلات کالا به این بخش اختصاص دارد. بر اساس پیش بینی های صورت گرفته و به استناد مصوبه هیات وزیران بندر چابهار در افزایش نقش ایران در ترانزیت کالا در سطح بین المللی، افزایش سهم مشارکت ایران در بازرگانی داخلی و خارجی و ترانزیت کالا، تقویت پیوندهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و امنیتی با کشورهای همسایه شرقی و شمال شرقی، بهبود تولید ناخالص داخلی و ارتقا نقش منطقه آزاد چابهار در توسعه ملی و منطقه ای دارای نقش کلیدی می باشد.

به منظور تحقق بخشی از این اهداف و همچنین در راستای سیاست کلی نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران، تأکید رهبر معظم انقلاب و سایر مسئولان عالی رتبه نظام مبنی بر توسعه بندر چابهار به عنوان تنها بندر اقیانوسی کشور و با توجه به ملاحظات امنیتی در خلیج فارس و فقر زدایی از منطقه سیستان و بلوچستان طرح توسعه بندر چابهار در سطح استانداردهای بین المللی مد نظر قرار گرفته است. می توان در بُعد ملی، از بندر چابهار به عنوان محور توسعه شرق کشور یاد کرد و در بُعد فرا ملی نیز، آن را به عنوان پل ارتباطی با کشورهای آسیای میانه و جنوب شرق آسیا دانست، که به دلیل خارج بودن از محدوده خلیج فارس و تنگه هرمز، و نزدیکترین بندر به آب های آزاد و بین المللی، از جایگاه ویژه ای برخوردار است.

تنگه هرمز در حال حاضر به عنوان عامل قدرت برای ایران محسوب نمی گردد بلکه عامل ضعف قدرت ملی ایران است. زیرا ایران وابسته ترین کشور منطقه به تنگه هرمز است و ۱۰۰٪ صادرات انرژی فسیلی ایران و بیش از ۸۰٪ صادرات و واردات آن از طریق مسیر فوق الذکر انجام می شود. بنابراین در شرایط بروز محاصره دریایی و تهدید امنیت تنگه هرمز، ایران به شدت آسیب پذیر خواهد بود. از این رو سواحل جنوب شرق ایران پتانسیل مناسبی برای خروج ایران از تنگنای ارتباطی دریایی محسوب می شود. از سوی دیگر، ایران از جهات مختلف با تهدیدات متعدد روبرو است. بنابراین سواحل دریای عمان منطقه امن تری جهت خروج نسبی ایران از تهدیدات موجود و تهدیدات مفروض است مشروط بر اینکه تحولی در ساختار فضایی حمل و نقل کشور بر اساس طرح پیشنهادی انجام پذیرد.

ظرفیت های ژئواستراتژیک

کنترل استراتژیک مسیرهای بین المللی: فضای ژئوپلیتیک هر کشور تحت تأثیر عوامل مختلف و کارکردهای آن ها، می تواند در طیفی از شرایط کاملاً مساعد تا شرایط نامساعد قرار داشته باشد. بازیگران ملی، منطقه ای و بین المللی تحت تأثیر اهداف خاص خود می کوشند محیط ژئوپلیتیک یک کشور را تعریف و تبیین نمایند. دریای عمان جزء حوزه استراتژیک اقیانوس هند بوده که به عنوان یکی از پنج حوزه استراتژیک جهان شناخته می شود و روزانه میلیون ها بشکه نفت و حجم وسیعی از کالا و سرمایه از طریق آن مبادله می شود. مرز آبی کرانه های عمان و تسلط بر یکی از مهمترین استراتژیک ترین راه های آبی جهان، کنترل ایران را در مبادی ورودی خلیج فارس و اقیانوس هند تضمین می نماید و از طریق جمعیت منافع دیگران، در این ارتباط به تولید امنیت از طریق همکاری های بین المللی، هزینه تأمین امنیت این منطقه را بر عهده دیگران قرار می دهد.

عمق استراتژیک: ایران در سواحل و آب های جنوب شرق دارای عمق استراتژیک ویژه ای است که توان ایران را در برخورد با چالش های ژئواستراتژیک ارتقا می دهد. همسایه شرقی ایران پاکستان، در برابر چالش های موجود با هندوستان فاقد عمق استراتژیک می باشد حتی در زمان درگیری پاکستان با هندوستان در مقاطع زمانی مختلف پاکستان از عمق استراتژیک ایران به نفع خود سود جسته که استفاده از فرودگاه زاهدان جهت سوخت گیری هواپیماهای جنگنده پاکستان نمونه ای از این مورد می باشد. حتی کشور عمان نیز از این عمق استراتژیک در زمان حمله چریک های ظفار از یمن در دهه ۱۹۷۰ م استفاده کرده است. عمق استراتژیک موجود در این منطقه می تواند باعث حل شدن چالش های ژئواستراتژیک موجود بین ایران و دیگر کشورهای همجوار گردد و ایران از این ظرفیت جهت حل اختلافات مرزی با عمان در زمان حمله چریک های ظفار در دهه ۱۹۷۰ م بهره برداری کرد و کنترل خود را بر تنگه هرمز مسجل نمود.

ظرفیت سازی تشکیل سازه عملیاتی و دفاعی اقیانوس پایه: در تفکر استراتژی سنتی ایران صحنه عملیات دشمن فرضی در خلیج فارس می باشد چنانچه صحنه عملیاتی ایران قبل از ورود به خلیج فارس یعنی در دریای عمان طراحی گردد، توان استراتژیک ایران قبل از ورود به خلیج فارس قرار خواهد گرفت. همچنین ایران توان طراحی یک صحنه عملیاتی بزرگ یک جانبه و حتی چند جانبه با کمک پاکستان، هندوستان، عمان و امارات در برابر تهدیدات موجود و مفروض قدرت های فرا منطقه ای حاضر در منطقه بویژه ایالات متحده آمریکا را دارد. فقدان چنین سازه عملیاتی است که ایالات متحده آمریکا قدرت مانور در خلیج فارس را پیدا کرده است.

امکان سازی تبدیل ایران به قدرت دریایی

الف - قدرت نظامی: جنوب شرق ایران به لحاظ جایگاه نظامی می تواند در اتخاذ استراتژی های بحری، نقش ویژه ای برای ایران ایفا نماید و آن را از توان و قابلیت تحرک میان اقیانوسی در فعالیت های نظامی برخوردار نماید. ایران از طریق این عرصه آبی می تواند به یک قدرت نظامی با حوزه عملکرد میان اقیانوسی تبدیل شود و از حوضچه خلیج فارس خود را بیرون بکشد. چرا که حوضچه خلیج فارس امکان تبدیل شدن ایران به یک قدرت دریایی را فراهم نمی کند. ولی دریای عمان و اقیانوس هند چنین امکانی را برای ایران دارا می باشند. برگزاری رزمایش دریایی قوای نظامی ایران در آذرماه ۸۴ که اولین رزمایش دریایی ایران در خارج از آب های خلیج فارس است می تواند مقدمه ای برای این امر باشد. همچنین وجود پایگاه هوایی چابهار و توسعه آن می تواند قدرت نظارتی و کنترلی ایران را بر بخش شمالی اقیانوس هند افزایش می دهد.

ب - تجاری (کشتیرانی): حوزه نفوذ میان قاره ای جنوب شرق ایران و قرار گرفتن این منطقه در مسیر کشتی های تجاری قول پیکر، می تواند قدرت کشتیرانی دریایی ایران را تقویت نماید.

ج - علمی (اقیانوس شناسی): تحقیقات علمی و کشف پتانسیل های موجود در اقیانوس، رشد و توسعه اقتصادی را در زمینه های مختلف به دنبال دارد که این منطقه با نزدیکی به اقیانوس هند می تواند زمینه ارتقای قابلیت ایران در زمینه اقیانوس شناسی را فراهم آورد.

نتیجه گیری:

جنوب شرق ایران به لحاظ جایگاه نظامی می تواند در اتخاذ استراتژی های بحری، نقش ویژه ای برای ایران ایفا نماید و آن را از توان و قابلیت تحرک میان اقیانوسی در فعالیت های نظامی برخوردار نماید. ایران از طریق این عرصه آبی می تواند به یک قدرت نظامی با حوزه عملکرد میان اقیانوسی تبدیل شود و از حوضچه خلیج فارس خود را بیرون بکشد. چرا که حوضچه خلیج فارس امکان تبدیل شدن ایران به یک قدرت دریایی را فراهم نمی کند. ولی دریای عمان و اقیانوس هند چنین امکانی را برای ایران دارا می باشند. برگزاری رزمایش دریایی قوای نظامی ایران در آذرماه ۸۴ که اولین رزمایش دریایی ایران در خارج از آب های خلیج فارس است می تواند مقدمه ای برای این امر باشد. همچنین وجود پایگاه هوایی چابهار و توسعه آن می تواند قدرت نظارتی و کنترلی ایران را بر بخش شمالی اقیانوس هند افزایش می دهد.

موقعیت ژئوپلیتیک جنوب شرق ایران با همجواری با کشورهای پاکستان و افغانستان و قرار گرفتن در مسیر دسترسی به آب های آزاد جهان برای کشورهای آسیای مرکزی و افغانستان و... جایگاه ویژه ای را برای گسترش مبادلات منطقه ای و بین المللی ایران فراهم نموده است. برآیند ظرفیت های ارتباطی سواحل جنوب شرق ایران، آلترناتیو خروج نسبی ایران را از تنگنای تنگه هرمز، اتصال کشورهای شمال ایران و ترانزیت کالا به دریاهای آزاد و سایر مناطق جهان و انتقال انرژی نفت و گاز را به دنبال دارد. ساحل عمان دسترسی را به پهنه های اقیانوسی هند باز می کند که می تواند نتایج ژئواستراتژیک و اقتصادی در زمینه های حمل و نقل، تجارت دریایی، امنیت انتقال انرژی، شیلات و منابع دریایی داشته باشد.

توسعه اقتصادی همراه با توسعه ارتباطی، محرکی قوی در خصوص ایجاد تغییرات اساسی در ساختار اقتصادی و اجتماعی منطقه و به تبع آن کل کشور می باشد و ضرورت های امنیتی جنوب شرق با کارکردهای منحصر بفرد خود در هنگام بحران، نقش مؤثری در دفاع و به تبع آن در امنیت نظامی کشور خواهد داشت. تعاملات اجتماعی و وابستگی های منطقه ای به بخش مرکزی و هارتلند کشور می تواند این منطقه را با بخش مرکزی پیوند زده و با توسعه ایجاد شده، نگرانی های ژئوپلیتیکی از قبیل بحران های قاچاق، بحران های جدایی طلبی سرزمینی، بحران های عدم احساس وابستگی و دیگر

بحران های ژئوپلیتیکی مفروض را کاهش دهد. در واقع همان نقشی که جنوب غرب ایران در قرن ۲۰ در سرنوشت کشور ایفا کرد، جنوب شرق ایران در قرن ۲۱ در سرنوشت کشور ایفا خواهد کرد.

مراجع :

- ۱- حافظ نیا، محمد رضا : " چالش های ژئوپلیتیکی اقتصاد ایران در دهه ۸۰". مجموعه مقالات همایش دوسالانه اقتصاد ایران. دانشگاه تربیت مدرس. پژوهشکده اقتصاد. (۱۳۸۰)
- ۲- طرح مطالعات راهبردی منطقه آزاد تجاری - صنعتی چابهار. رهیافت های نهایی. جلد ۳، سازمان برنامه و بودجه. (۱۳۷۱)
- ۳- پاپلی یزدی، محمد حسین : " بلوچستان بدون نخل ". فصلنامه تحقیقات جغرافیایی. سال چهارم. شماره ۲. (۱۳۶۷)
- ۴- پارسیان، رهبری و حمیدانی پور : " مقدمه ای بر ترانزیت " / جلد دوم. تهران سازمان بنادر و کشتیرانی. (۱۳۶۷)
- ۵- نصیری، حسین : " امنیت ملی پایدار ". مجله اطلاعات سیاسی - اقتصادی. سال نوزدهم. شماره ۱۱ و ۱۲. (۱۳۸۴)
- ۶- کرمی، جهانگیر : " تاثیر محیط امنیتی منطقه ای بر سیاست دفاعی دولت ها ". مجله سیاست دفاعی. سال نهم، شماره ۱. (۱۳۸۰)
- ۷- شمشیر پناه، معصومه : " اهمیت امنیتی - استراتژیکی بندر چابهار برای جمهوری اسلامی ایران ". پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه امام حسین. (۱۳۸۲)
- ۸- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران : " گزارش اوضاع اقتصادی - اجتماعی استان های کشور " مدیریت کل آمارهای اقتصادی. اداره آمار اقتصادی. (۱۳۸۲)
- ۹- حافظ نیا، محمد رضا : " جغرافیای سیاسی ایران ". تهران. سمت. (۱۳۸۰)
- ۱۰- ابراهیم زاده، عیسی : " مهاجرت های روستایی و علل و پیامد های آن ، نمونه: استان سیستان و بلوچستان ". فصلنامه تحقیقات جغرافیایی. سال شانزدهم، شماره ۱. (۱۳۸۰)
- ۱۱- حاجیانی، ابراهیم : " رویکرد عمده نسبت به امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران ". مجموعه مقالات نگاهی به مسایل امنیتی ایران. تهران. پژوهشکده مطالعات راهبردی. (۱۳۸۰)